Jakub Varga

Signifikace v díle Waltera Burleyho: Lze se obejít bez její definice?[i]

Pozdně středověký myslitel Walter Burley,[ii] který se během své dlouhé intelektuální kariéry mj. usilovně zabýval sémantikou a teorií poznání, pravděpodobně v žádném z dosud editovaných děl[iii] explicitně nedefinoval termín „*signifikace*“.[iv] V dochovaných textech si však lze snadno povšimnout toho, že signifikace (*significatio*) tvořila velmi důležitou součást koncepcí týkajících se jazyka i některých aspektů poznání. Je sice pravdou, že v důsledku rozvíjení teorie supozice (*suppositio*) bylo v textech autorů signifikaci věnováno znatelně méně místa než v dobách dřívějších, zájem o ni však nevymizel. Úkolem teorie supozice totiž nebylo signifikaci nahradit, ale spíše ji určitým způsobem

[i] Studie vznikla v rámci projektu SGS4/FF/2013 Středověké prameny – úskalí jejich interpretace a zpřístupnění.

[ii] Pro další informace o jeho životě a díle viz např. Ottman – Wood 1999, s. 1–23.

[iii] Jde zde především (výčet by mohl být delší, počítám ovšem jen s těmi, u nichž je možný výskyt definice nejpravděpodobnější) o tyto texty: *De puritate artis logicae*, *Quaestiones in librum Perihermeneias*, *Commentarius in librum Perihermeneias*.

[iv] Slovo „pravděpodobně“ uvádím proto, že jsem sám tuto definici v žádném z tematicky relevantních textů nenašel. Teorii signifikace sice Burley v některých z nich rozvádí, činí tak však bez toho, aby samotný termín na obecné úrovni blíže vymezil, jak to činí jiní myslitelé. Ostatně o absenci definice signifikace u Burleyho se zmiňuje i P. V. Spade, ačkoli neuvádí, na základě jakých textů je tento jeho názor utvořen. Srov. Spade 1975, s. 216.

doplnit, a zaplnit tak jistou mezeru, která dle názorů některých myslitelů v dané teoretické oblasti existovala.

S velmi podobným přístupem je možné se setkat i v tematicky relevantních textech Waltera Burleyho. Ačkoli je značná část jeho teoretického úsilí zaměřena na jiné koncepce, jimž ve svých pojednáních mnohdy věnuje samostatné části (např. supozice, apelace apod.), signifikaci stále používá, přičemž lze říci, že v jeho filosofickém systému nehraje nikterak nepodstatnou roli.[i] Otázkou tedy je, jakým způsobem v kontextu jeho díla signifikaci chápat. Drží se Burley nějaké konkrétní definice utvořené jeho předchůdci či současníky? Nebo signifikaci vymezil po svém a toto své vymezení v dochovaných textech pouze neuvedl?

Na tyto otázky se tato studie bude snažit odpovědět. Hlavní otázka je však následující: „Je možné se při hlubším studiu jazykové teorie a teorie poznání Waltera Burleyho obejít bez explicitně uvedené definice signifikace?“

Tato studie by měla poskytnout pokus o odpověď, jejíž hledání zde bude rozděleno do tří částí. V první z nich bude z věcných důvodů stručně vyložen historický vývoj definování signifikace, neboť aby bylo možné na danou otázku odpovědět, bude nutné nalézt možné historické kořeny Burleyho chápání tohoto termínu na obecné rovině. Tento náčrt se bude držet primárně epistemologické interpretace signifikace. V části druhé

[i] Příkladem může být delší verze jeho rozsáhlého logického díla z vrcholného období *De puritate artis logicae*, v němž Burley rozvíjí mimo jiné i svůj sémantický systém. Přestože v tomto díle signifikace rozhodně není marginální záležitostí, nepřichází s její definicí. Mírně odlišná je situace v případě již zmíněných komentářů k *De interpretatione*. V nich se Burley sice signifikaci věnuje podrobněji, a z teoretického hlediska ji rozvíjí, ale ani zde žádnou precizní definici na obecné úrovni neuvádí.

budou přiblíženy některé problémy s interpretováním signifikace a bude představena jedna interpretace alternativní. Poslední část se zaměří přímo na dílo Waltera Burleyho. Na základě dvou předchozích kapitol v ní bude načrtnut pokus o doložení toho, že by Walter Burley mohl přijmout definici signifikace, kterou zde nazývám epistemologickou.

Možné zdroje Burleyho vymezení signifikace

Dějiny teorie signifikace sahají daleko do minulosti. Jak ukazuje Nuchelmans, její kořeny lze v jistém smyslu nalézt už v některých dílech Platóna.[i] Byl to ovšem až jeho žák, Aristotelés, který pozdně středověké teorie silně ovlivnil. Za obecně velmi významnou je možné označit druhou část *Organonu*, latinsky označovanou jako *De interpretatione*, ve které se Aristotelés zaobírá hlavně podstatou soudu. Než však k tomu přikročí, zaměřuje svou pozornost na vymezení toho, co je jméno, sloveso a řeč. Pro účely této studie jsou důležité zejména tyto čtyři úseky, které jsou zde uvedeny v českém překladu:

> (1) „*Mluvená slova jsou jistě znakem duševních prožitků a napsaná slova jsou znakem slov mluvených. A jako všichni nemají totéž písmo, tak ani jejich mluva není táž; avšak to, co mluva a písmo v prvé řadě označují, je již všem společné, totiž duševní prožitky a to, co prožitky zpodobují, totiž věci.*“[ii]

[i] Viz Nuchelmans 1973, s. 13–21.

[ii] Aristotelés, *De int.* 16a 2–8. Česky s. 25. Řecky: „*Ἔστι μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ. καὶ ὥσπερ οὐδὲ γράμματα πᾶσι τὰ αὐτά, οὐδὲ φωναὶ αἱ αὐταί· ὧν μέντοι ταῦτα σημεῖα πρώτων, ταὐτὰ πᾶσι παθήματα*

(2) „*Jméno je hlas, mající význam podle dohody bez časového určení, jehož žádná část nemá význam. Neboť ve vlastním jméně ‚Svatopluk‘ část ‚pluk‘ sama o sobě nemá význam jako ve vyjádření ‚svatý pluk‘.*“[i]

(3) „*Jsou-li tedy slovesa řečena o sobě, jsou jmény a značí něco – neboť ten, kdo je vyslovuje, určuje směr pozornosti, a ten, kdo je slyší, ji má ustálenu…*“[ii]

(4) „*Řeč je hlas, který má význam podle dohody a z jehož částí některé mají význam jako výraz, nikoliv však jako kladný nebo záporný soud.*“[iii]

Zjednodušeně lze říci, že v první části Aristotelés konstruuje něco, co bychom mohli nazvat sémantickým trojúhelníkem[iv] – na jednom z jeho vrcholů můžeme nalézt slova, ať už psaná či mluvená, na druhém to, co označuje jako duševní prožitky; poslední vrchol je pak obsazen tím, co Aristotelés nazývá věcmi. Zároveň platí, že jazyk má přinejmenším dvě

τῆς ψυχῆς, καὶ ὧν ταῦτα ὁμοιώματα πράγματα ἤδη ταὐτά.“ Čtyři citáty z Aristotelova díla jsou zde číslovány kvůli lepší přehlednosti čísly (1) – (4). Dále jsou uvedeny přímo v textu dva z těchto úseků v Boethiově latinském překladu, neboť právě tento překlad silně ovlivnil pozdější vývoj pohlížení na signifikaci.

[i] Aristotelés, *De int.* 16a 18–21. Česky s. 25. Řecky: „*Ὄνομα μὲν οὖν ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἧς μηδὲν μέρος ἐστὶ σημαντικὸν κεχωρισμένον· ἐν γὰρ τῷ Κάλλιππος τὸ ιππος οὐδὲν καθ’ αὑτὸ σημαίνει, ὥσπερ ἐν τῷ λόγῳ τῷ καλὸς ἵππος.*“

[ii] Aristotelés, *De int.* 16b 19–21. Česky s. 26. Řecky: „*αὐτὰ μὲν οὖν καθ’ αὑτὰ λεγόμενα τὰ ῥήματα ὀνόματά ἐστι καὶ σημαίνει τι, —ἵστησι γὰρ ὁ λέγων τὴν διάνοιαν, καὶ ὁ ἀκούσας ἠρέμησεν…*“

[iii] Aristotelés, *De int.* 16b 26–28. Česky s. 27, Řecky: „*Λόγος δέ ἐστι φωνὴ σημαντική, ἧς τῶν μερῶν τι σημαντικόν ἐστι κεχωρισμένον, ὡς φάσις ἀλλ’ οὐχ ὡς κατάφασις.*“

[iv] Srov. Eco 1984, s. 4–5, kde autor nabízí stejnou interpretaci. Daná pasáž z Aristotelova textu je ovšem nepochybně mnohem komplikovanější, stejně jako vztahy mezi jmenovanými prvky.

složky, a to jmenovitě složku psanou a složku mluvenou. První z nich je podle všeho podřazena druhé, a to v tom smyslu, že psaná slova slouží jako znak slov mluvených. Obé je pak podřazeno mentálním stavům,[i] jejichž znakem jsou zase slova mluvená. Duševní prožitky pak slouží jako znaky věcí mimo mysl. Z toho mimo jiné plyne, že slova, ať už psaná či mluvená, nejsou na realitu napojena přímo, ale pouze prostřednictvím zmíněných duševních prožitků, které věci zpodobňují. Všechny tyto složky pak lze seřadit přinejmenším dvojím způsobem. Aristotelés zde zřejmě dané prvky seřazuje sémanticky. Navíc je také možné hovořit o řádu kauzálně-ontologickém, v němž by bylo pořadí těchto prvků opačné, ačkoliv to sám Aristotelés nečiní.

V druhé a čtvrté části Aristotelés definuje, co je jméno a co řeč, přičemž za významné je možné považovat jeho tvrzení, že obé získává svůj význam podle dohody. V třetí části pak vymezuje spojení „*mít význam*“ či „*značit něco*“ (jak je v českém textu překládáno řecké slovo „*semainein*“).

Důležitým faktem je, že Walter Burley, podobně jako jiní středověcí myslitelé, četl zmíněný Aristotelův text v Boethiově latinském překladu,[ii] který autor doplnil také dvěma neméně vlivnými komentáři. Podívejme se nyní, jakým způsobem Boethius z řečtiny přeložil výše uvedený druhý úsek:

---

[i] Otázkou je, zda je možné tyto mentální stavy chápat jazykově, tj. zda se jedná o nějaký mentální jazyk, jak o něm hovořili mnozí středověcí myslitelé. To je však problém jiný. K tomu viz např. Nuchelmans 1973, s. 37.

[ii] Soudím tak proto, že ve svém komentáři k *De interpretatione* cituje právě překlad pocházející od Boethia. Viz Burley, *Com. lib. Periherm.*, s. 45–134.

(2‘) „*Nomen ergo est vox significativa secundum placitum sine tempore, cui nulla pars est significativa separata; in ‚equiferus‘ enim ‚ferus‘ nihil per se* significat, *quemadmodum in oratione quae est ‚equus ferus‘.*“[i]

Z této části je zřejmé, že Boethius přeložil řecké slovní spojení „*foné sémantiké*“ (v českém textu přeloženo jako „*slovo mající význam*“) jako „*vox significativa*“ a „*semainein*“ (česky výše přeloženo jako „*mít význam*“) prostřednictvím slovesa „*significare*“. Jméno je tak najednou hlasem *signifikujícím* na základě konvence (tj. dle dohody).

Z následujícího překladu úseku (3) pak lze poznat, jakým způsobem Boethius na signifikaci pravděpodobně pohlížel:

(3‘) „*Ipsa quidem secundum se dicta verba nomina sunt et significant aliquid – constituit enim qui dicit intellectum, et qui audit quiescit…*“[ii]

Rozdíl mezi úsekem (3) a (3‘) je značný. To, co je v českém textu přeloženo jako „*určuje směr pozornosti*“ (v řečtině pak jako „*histési – tén dianoian*“), je v latině uvedeno jako „*constituit… intellectum*“. Smysl daného výrazu se tedy zřejmě mění. Jméno, o němž Aristotelés hovoří, má najednou ustavit či založit (*constituere*) rozumění, což je zřejmě považováno za signifikaci. Tuto frázi, tedy „*constituere intellectum*“, pak mnozí myslitelé spojovali přímo s Aristotelem.

Jak ukazují Umberto Eco i Paul Vincent Spade, je pravděpodobné, že se Boethius v této své koncepci nechal ovlivnit Augustinem.[iii] Velmi

[i] Aristotelés/Boethius, *De int.* 16a 18–21.
[ii] Aristotelés/Boethius, *De int.* 16b 26–28.
[iii] Viz Eco 1984, s. 5–6, či Spade 2007, s. 61–64.

důležité je v této souvislosti hlavně Augustinovo vymezení toho, co je to znak (*signum* – tj. „to, co něco signifikuje“). V *De doctrina christiana*[i] Augustinus píše následující:

> (5) „*Znak je totiž věc, která působí, že člověku vytane na mysli kromě představy, kterou vnuká smyslům, ještě něco jiného.*“[ii]

Hned po zavedení tohoto vymezení Augustin uvádí příklady takovýchto znaků. Když např. vidíme stopu, stává se tato stopa znakem, neboť pomyslíme na živočicha, který daným místem prošel a stopu vytvořil. Taktéž když vidíme v dálce stoupat k obloze kouř, pomyslíme na to, že někde hoří oheň. A když kupříkladu slyšíme hlas živého tvora, pomyslíme na pocity, které zakouší v mysli.[iii]

Z uvedené části textu a z příkladů lze vyvodit několik závěrů. V první řadě to, co je zde označeno jako „*znak*“, pojímá Augustinus velmi široce. Signifikace totiž zřejmě není vyhrazena pouze pro něco jazykového či mentálního, ale taktéž pro věci mimo tyto oblasti, neboť znakem může za jistých okolností být i stopa či kouř, tedy věci jsoucí mimo oblast jazyka i mysli.

---

[i] Pro více informací o Augustinově pojednání o znacích v tomto díle viz např. Jackson 1969, s. 9–49.

[ii] Augustinus 2004, s. 77. Latinsky viz Augustinus, *De doc.* l. 2, c. 1: „*Signum est enim res praeter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitationem venire.*“ Augustinovo pojednání o znacích je však v tomto díle širší. Viz Augustinus 2004, s. 77–124.

[iii] Augustinus uvádí i další příklady, viz Augustinus Hipponensis, *De doc.* l. 2, c. 1: „[…] *sicut vestigio viso, transisse animal cui vestigium est, cogitamus; et fumo viso, ignem subesse cognoscimus; et voe animantis audita, affectionem animi eis advertimus, et tua sonante milites vel progredi se vel regredi, et si quid aliud pugna postulat, oportere noverunt.*“

Za druhé, signifikace u Augustina není čistě sémantickým vztahem.[i] Na základě toho, co bylo řečeno výše, je možné se signifikací spojit přinejmenším čtyři věci: 1) samotný znak, který něco signifikuje (např. zmíněnou stopu); 2) člověka, který znak prostřednictvím smyslů zakouší; 3) představu[ii] znaku (např. představu stopy); 4) ono „*něco jiného*“, co člověku vytane na mysli kromě znaku samotného (představa živočicha, který stopu vytvořil). Kromě toho je možné (ale nikoliv nutné) předpokládat ještě další dva prvky: 5) protějšek představy věci v realitě, (tj. skutečného živočicha, který danou stopu vytvořil); 6) mentální akt, který lidská mysl vykonává při vytváření představy „*něčeho jiného*“ z představy znaku.

Komplikovanost procesu signifikace může zachytit následující diagram:

[i] Hovořím-li o sémantickém vztahu, užívám obdobnou definici jako mnozí jiní badatelé. Příkladem může být Paul Vincent Spade, který sémantický vztah vymezuje jako vztah mezi jazykem a tím, o čem jazyk vypovídá (tj. mezi jazykem a světem). Srov. Spade 2007, s. 86.

[ii] Termín „představa“, který budu dále užívat, přebírám z uvedeného překladu Augustinova textu. V textu jej pak v souvislosti s Augustinovou definicí chápu jako intencionální mentální stav, který vzniká v návaznosti na smyslové vnímání znaku.

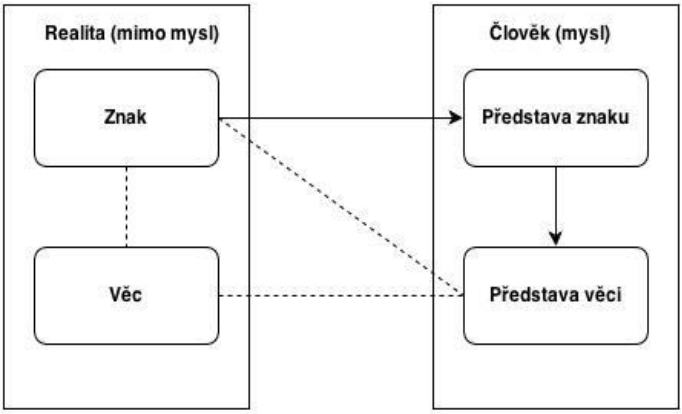

Obr. č. 1: Signifikace podle Augustina

V tomto diagramu jsou znak, představa znaku, představa věci a představující si bytost nutnými součástmi, stejně jako vztah mezi znakem a představou znaku na jedné straně, a mezi představou znaku a představou věci na straně druhé. Věc samotnou není nutné předpokládat (stopu nemusel vytvořit živočich, kterého si člověk v mysli představuje, daný tvar mohl vzniknout jinak). Ze stejného důvodu je čárkovaně označen vztah mezi znakem a věcí. Taktéž vztah mezi věcí a představou věcí není nutný (ostatně, vidíme-li stopu, můžeme si představu živočicha, který ji způsobil, zcela vymyslet – může jít například o představu nějakého bájného živočicha). Vztah mezi znakem a představou věci je označen čárkovaně proto, že není bezprostřední, ale je zprostředkován představou znaku.

Z toho, co bylo dosud řečeno, je zjevné, že pro Augustina signifikace není čistě sémantickou relací. Lze si totiž všimnout toho, že podstatou

znaku je utvoření jisté představy v mysli člověka, který znak vnímá. Signifikace je tedy primárně relací epistemologickou (a snad i psychologickou), až sekundárně pak také sémantickou.

Na tyto dvě definice signifikace, konkrétně na Boethiovu modifikaci toho, co tvrdil Aristotelés, a definici Augustinovu, odkazovala v následujících staletích řada myslitelů. Přesto definování signifikace nezůstalo beze změn. K velké proměně vnímání signifikace došlo zřejmě v díle Petra Abélarda. Nejenže, jak upozorňuje Umberto Eco, ji začal pojímat primárně jako intenzionální[i] (v běžném slova smyslu), ale také si vyložil spojení „*constituere intellectum*“, které můžeme nalézt v Boethiově překladu, silně augustiniánsky. Pro signifikaci myšlenek (*intellectus*)[ii] totiž kromě „*constituere intelletum*“ užíval také spojení „*generare intellectum*“.[iii] Myšlenka či představa je tedy nyní znakem generována či produkována. Kromě toho Abélard, podobně jako mnozí pozdější myslitelé, spojil tuto frázi s myslí posluchače. U jazykového znaku tedy dochází k tomu, že nějaké jméno, pronesené mluvčím, produkuje představu jisté věci v mysli posluchače.[iv]

---

[i] Viz Eco 1984, s. 7–8.

[ii] Nuchelmans ukazuje, že Petr Abélard rozlišoval signifikaci věcí (*res*) a signifikaci myšlenek (*intellectus*). Pro první z nich přitom užíval sloves jako „*appellare*“, „*demonstrare*“, „*denotare*“, „*designare*“ či „*nominare*“. Viz Nuchelmans 1973, s. 139–140.

[iii] V *Dialektice* Abélard píše následující: „*unde in Praedicamentis Aristoteles: ‚genus, inquit, et species qualitatem circa substantiam determinant,‘ cui scilicet secundum id quod qualitate formatur, sunt imposita atque eam ut qualem demonstrant; alia autem per generationem, ueluti cum intellectus per uocem prolatam uel animo audientis constituitur ac per ipsam in mente ipsius generatur*.“ Viz Abélard 1970, s. 112.

[iv] Viz Nuchelmans 1973, s. 140. Pro další informace o Abélardově teorii signifikace viz také Martin 2006, s. 158–199.

Nyní se pokusím přejít o několik staletí dále, do doby, ve které žil a akademicky působil sám Walter Burley, konkrétně k jednomu z jeho největších intelektuálních rivalů, Vilému Ockhamovi.[i] Za stěžejní v této věci můžeme brát pasáže z 1. kapitoly jeho *Sumy logické*. V ní Ockham čtenáře zasvěcuje do své nauky o termínech a znacích. Poté co připomene Aristotelovu definici termínu z *Prvních analytik,*[ii] rozděluje s odkazem na Boethia termíny do tří druhů, jmenovitě na psané, mluvené a myšlené.[iii] Následně dodává, že termíny psané jsou podřazené mluveným, a ty jsou zase ve vztahu podřazenosti k termínům myšleným. Následně Ockham odkazuje k Augustinovi, když konstatuje, že myšlené termíny nenáležejí do žádného jazyka a nemohou být proneseny navenek.[iv] Psaný termín je podle jeho názoru ustanoveným znakem termínu mluveného, mluvený termín je ustanoveným znakem termínu myšleného, který pak přirozeně signifikuje nějakou věc. Co je to ovšem znak? Ockham to vysvětluje následujícím způsobem:

> *„[…] ‚znak‘ má dva významy. Jednak znamená vše to, co jsouc poznáno, způsobuje, že do poznání vstupuje něco jiného,*[v] *třebaže nezpůsobuje, že rozum dochází k prvnímu poznání věci […], nýbrž jen že přechází od habituálního poznání*

[i] Ačkoliv byl Vilém Ockham (cca 1287–1347) mladším současníkem Waltera Burleyho, nepochybuje se o tom, že už v době sepsání vrcholného logického díla Burleyho *De puritate artis logicae* mezi nimi existovala silná intelektuální rivalita. K tomu viz např. Martin 1964, s. 213. Tato rivalita byla ovšem pro obě strany velmi plodná. Právě ona byla zřejmě příčinou toho, že v případě mnoha nauk u Waltera Burleyho došlo mezi raným a vrcholným obdobím k řadě posunů. Lze proto předpokládat, že k obdobnému posunu mohlo dojít i v případě Burleyho definování signifikace.

[ii] Aristotelés, *An. prior*. 24b 16–18, česky s. 28.

[iii] Srov. s výše uvedeným úsekem z Aristotelova díla *O vyjadřování* (1).

[iv] Ockham, *SL I*, 1, § 6; česky s. 141.

[v] Srov. s výše uvedeným úsekem z Augustinova textu (5).

k aktuálnímu.[i] *A takto slovo označuje přirozeně, jako každý účinek označuje přinejmenším svou příčinu. Tak např. označuje vyvěšená obruč víno v hospodě. Ale takto všeobecně já zde o znaku nehovořím. Dále znamená ale ‚znak' i to, co působí, že něco vstupuje do poznání, a má tu povahu, že za ně může suponovat*[ii] *nebo být k něčemu, co může suponovat, přidáno (což jsou synkategorematické výrazy a slovesa a ty části výroků, které nemají určitý význam) anebo to, co lze z takových věcí složit, což je řeč. Vezmeme-li slovo ‚znak' tímto způsobem, není slovo přirozeným znakem ničeho.*"[iii]

První zde Ockhamem uvedený význam znaku bychom mohli nazvat znakem v širším slova smyslu. Vezmeme-li v úvahu jeho formulaci a uvedený příklad, není důvod pochybovat o tom, že se v tomto vymezení nechal inspirovat Augustinovým pojetím znaku. Nicméně, jak Ockham

[i] Habituální poznání je takovým poznáním, které sice máme, ale aktuálně si je neuvědomujeme. Aktuální znalost je taková, kterou nejenže zrovna disponujeme, ale také si ji uvědomujeme. Ockham se tedy domnívá, že Augustinus ve své nauce o znaku netvrdí, že člověku při smyslovém kontaktu se znakem vytane na mysli něco zcela nového, ale spíše něco, co už zná.

[ii] Zjednodušeně je na tomto místě možné říci, že „*suponovat za něco*" znamená „*referovat k něčemu*". O tom viz např. Spade 2007, s. 143–150.

[iii] Ockham, *SL I*, 1, § 12–13; česky s. 142: „*Uno modo pro omni illo quod apprehensum aliquid aliud facit in cognitionem venire, quamvis non faciat mentem venire in primam cognitionem eius, sicut alibi est ostensum, sed in actualem post habitualem eiusdem. Et sic vox naturaliter significat, sicut quilibet effectus significat saltem suam causam; sicut etiam circulus significat vinum in taberna. Sed tam generaliter non loquor hic de signo. Aliter accipitur signum pro illo quod aliquid facit in cognitionem venire et natum est pro illo supponere vel tali addi in propositione, cuiusmodi sunt syncategoremata et verba et illae partes orationis quae finitam significationem non habent, vel quod natum est componi ex talibus, cuiusmodi est oratio. Et sic accipiendo hoc vocabulum 'signum' vox nullius est signum naturale.*"

tvrdí, kvůli jistým protivníkům nechce takto širokou koncepci znaku užívat, a proto ji upravuje tak, aby byla použitelná pro jeho pojetí jazyka. Jeho úprava však není nikterak výrazná. Změna v podstatě spočívá v tom, že se v prvním vymezení tvrdí, že do poznání vstupuje „*něco jiného*“ (*aliquid aliud facit in cognitionem venire*), zatímco v druhém, že pouze „*něco*“ (*aliquid facit*…). V jistých případech totiž může jistá věc, která je znakem, signifikovat sebe sama. Ockhamovu definici lze znázornit obdobně jako definici Augustinovu:

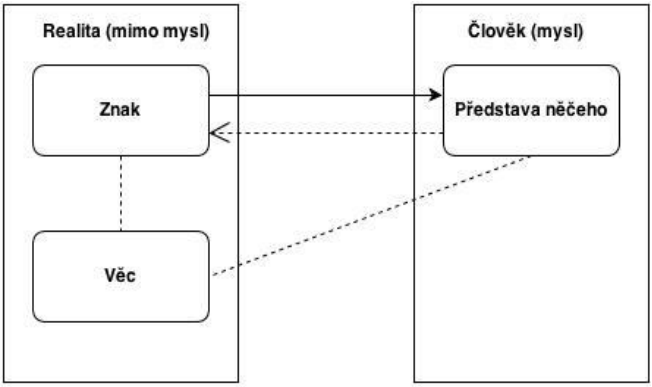

Obr. č. 2: Signifikace podle Ockhama

Znak je příčinou toho, že „něco“ vstupuje do lidské mysli jakožto poznatek, vzniká tak představa „něčeho“. Tato představa může být představou samotného znaku (ale nemusí – proto je daný vztah, podobně jako vztahy další, znázorněn čárkovaně) – tehdy znak suponuje za sebe sama –, nebo může být představou věci, a tehdy znak suponuje za danou věc.

Jiná interpretace signifikace

Jakkoliv se může zdát být popsaná interpretace uvedených definic signifikace jednoznačnou, v sekundární literatuře z posledních několika desetiletí se lze setkat s názory, jejichž různorodost může čtenáře vést k přesvědčení, že jde ve skutečnosti o věc nesmírně komplikovanou a v mnoha ohledech nejasnou. Prvně je třeba zmínit, že v anglicky psané literatuře existují jisté neshody ohledně toho, jak substantivum „signifikace“ a sloveso „signifikovat“ překládat. Velmi často se objevuje překlad pomocí slov „*meaning*“ (*význam*) a „*mean*“ (*znamenat*).[i] Jiní zase prosazují názor, že je tento překlad vágní, neboť může vést k utvoření klamné domněnky, že je signifikace příbuzná s některými teoriemi významu ze současnosti či nedávné minulosti. S takovým názorem je možné se opakovaně setkat v textech Paula Vincenta Spada, který upozorňuje na to, že pokud takto daný termín přeložíme, může se snadno stát, že signifikaci zaměníme např. s termínem „*smysl*“, jak jej vymezil G. Frege. Takový překlad navíc podle jeho názoru vede k tomu, že se naprosto opomene zmíněná epistemologicko-psychologická rovina signifikace, kterou Spade považuje za primární.[ii]

Lze se ovšem setkat i s problematičtějšími neshodami, než s těmi překladovými. Pravděpodobně největší z nich spočívá v názoru, že epistemologicko-psychologická interpretace signifikace je zásadně mylná. Tento názor zastává ve své studii o teorii supozice a problému univerzálií

[i] Viz např. Pinborg 1970, s. 394, Henry 2008, s. 173 či King 1994, s. 399.
[ii] Viz Spade 2007, s. 61–64, ale také Spade 2008, s. 188–189.

M. F. Wagner, který se kromě kritizování zmíněné interpretace snaží představit interpretaci novou, čistě sémantickou.[i]

Než Wagner přikročí k návrhu nové interpretace, pouští se ostře do zastánců interpretace epistemologické, z nichž zmiňuje např. P. Boehnera či P. V. Spada. Jeho kritika sestává ze dvou kroků. Za prvé, přichází s tvrzením, že v Ockhamově definici znaku není žádná indicie, která by nás k takovéto interpretaci mohla vést. Za druhé, a to je především podstatné, tvrdí, že přijmeme-li epistemologickou interpretaci, dostaneme se na velmi nepevnou půdu, neboť takováto interpretace je podle něho krajně obskurní. Kdyby někdo tvrdil, že „kouř signifikuje oheň“, pak to můžeme vysvětlit tak, že „kouř může být příčinou představy ohně“, což ale dle Wagnera v podstatě nevysvětluje nic. Je sice pravda, že Ockham sám dává znaku epistemologickou hodnotu, když používá příklad s vyvěšenou obručí a vínem v hospodě, které je jí signifikováno, to ale podle něho neznamená, že by Ockham takto znak definoval. Podle Wagnera tedy znak sice má epistemologickou hodnotu, ale je tomu tak proto, že je to znak, nikoli naopak.[ii]

Wagner proto tvrdí, že signifikaci musíme chápat primárně jako sémantický vztah. Na úrovni teorie jazyka, o kterou zde podle něho především jde, se jedná o sémantickou vlastnost termínů. Zároveň podle něho nejde o teorii příliš se lišící od teorie supozice. Tu Wagner chápe

[i] Wagner 1981, s. 385–414. Kromě toho, co bude uvedeno dále, se Wagner v této studii staví za H. Shapira, který se ve své stati snažil ukázat, že stanovisko ve sporu o univerzálie, které zastával Walter Burley, není krajním realismem. Viz Shapiro 1960, s. 205–214. Wagner ovšem zachází dále, neboť se prostřednictvím své nové interpretace signifikace a teorie supozice snaží ukázat, že Burley měl ve svém pojetí mnohem blíže k Ockhamovi, než se doposud soudilo.

[ii] Wagner 1981, s. 397–398.

jednoduše. Řekneme-li, že termín za něco suponuje, říkáme tím pouze to, že něco někde zastupuje ve smyslu reprezentace. To, co zastupuje, je nějaká věc (či věci). Supozice se pak liší od signifikace tím, že termín za něco reprezentuje pouze v kontextu věty, nikoliv samostatně. Na druhou stranu, reprezentuje-li něco samostatně termín, nebo celá věta, pak podle Wagnera středověcí myslitelé hovoří spíše o signifikaci.[i] Tuto svou interpretaci se pak autor snaží podložit odkazy k textům, především od Burleyho a Ockhama, a jejich následnou analýzou.[ii]

Jako argument proti Wagnerově interpretaci lze zmínit definici znaku, kterou ve svém díle předložil myslitel z přelomu čtrnáctého a patnáctého století Petr z Ailly.[iii] Začíná tvrzením, že „signifikovat" je totéž jako „být znakem něčeho". Následně dodává, že o termínu „znak" je možné hovořit dvěma způsoby. V prvním z nich je znak tím, co vede k aktu poznání věci, jejímž je znakem. Takové jsou podle Petra z Ailly hlavně psané a mluvené termíny. Pokud jej pojmeme druhým způsobem, je tento znak samotným aktem poznání této věci. Takovými znaky jsou

[i] Wagner 1981, s. 403–404:

[ii] Viz Wagner 1981, s. 405–414. Něco podobného činí P. V. Spade, když ve svém článku hovoří o tom, že pokud neakceptujeme onu epistemologickou interpretaci supozice, můžeme přehlédnout jisté aspekty a závěry plynoucí ze středověkých debat, které pokládá za důležité. Viz Spade 1975, s. 212–222.

[iii] Petr z Ailly žil v letech 1351–1420. Uvádím jej zde proto, že v mnohém navázal na Viléma Ockhama. Domnívám se, že jeho vymezení znaku lze vzhledem k této skutečnosti považovat za upřesnění či rozvedení definice, kterou předložil Vilém Ockham. Viz např. Spade 1980, s. 1–15. Wagnerova tvrzení o signifikaci se navíc zdají být obecnými – nejde tedy o to, že by Wagner své závěry aplikoval pouze na Ockhama a Burleyho. Stejně tak to činí ostatně i Spade.

hlavně myšlené termíny.[i] Petr z Ailly k tomuto způsobu dodává, že je tento znak skutečně znakem nějaké věci či přirozeným zpodobněním věci, ale jen proto, že je tento znak aktem poznání. Pouze proto může přirozeně reprezentovat věc.[ii]

Je možné se domnívat, že toto vymezení zřejmě podporuje epistemologickou interpretaci signifikace. Znak podle ní není pouze znakem nějaké věci. Primárně je buďto něčím, co vede k aktu poznání nějaké věci (psané a mluvené termíny), nebo samotným aktem poznání (termíny myšlené, tj. pojmy). Jen tehdy, plní-li tuto svou funkci, mohou být nazývány znakem. Prvotně je tedy signifikace epistemologickým vztahem. O signifikaci jako sémantickém vztahu lze hovořit až v druhotném smyslu.

Přesto lze Wagnerovy pochyby o této interpretaci signifikace považovat za oprávněné. Vzhledem k různícím se názorům je zřejmé, že ani ve středověku nepanovala jednota ve vymezování signifikace. V následujícím textu se proto pokusím ukázat, zda je ono výše zmíněné epistemologické pojetí slučitelné s tím, jakým způsobem termín „signifikace“ ve svých textech používá Walter Burley.

Walter Burley o signifikaci

[i] Petr z Ailly tedy zřejmě vůbec nehovoří o znacích existujících mimo jazyk, jak je vymezil Augustinus, tj. o znacích v Ockhamově širším smyslu. Oba druhy Petrem zmiňovaných znaků patří do skupiny jazykových znaků, o nichž hovořil Ockham.

[ii] Viz Peter of Ailly 1980, s. 17.

Jak již bylo zmíněno výše, v dosud editovaných Burleyho textech, které se vztahují k tématu, jsem nikde jeho vymezení termínu „*signifikace*“ nenašel. Za důležitý lze považovat fakt, že Burley v jednom ze svých komentářů k *De interpretatione* a nepřímo i v *De puritate* uvádí Aristotelovu tezi o „ustanovení rozumění“ v Boethiově překladu (3‘), o které jsem prohlásil, že je pro rozvoj vymezení signifikace stěžejní. Nicméně k tomu, co je v textu uvedeno, nic podstatného nepřidává.[i] Samotnou tezi přitom za dostačující definici považovat nelze, neboť, jak bylo ukázáno výše, pro definici signifikace je důležité také to, co o znaku říkal Augustinus. V této části se proto pokusím ukázat, zda je možné se při interpretování Burleyho textů, v nichž je slovo „*signifikace*“ užíváno, bez explicitně uvedené definice obejít. Učiním tak cestou prozkoumání Burleyho aplikace tohoto slova, zejména v jeho vrcholném logickém díle *De puritate artis logicae.*

Signifikace je v této Burleyho rozsáhlé práci velmi důležitá především v jeho pojednání o další vlastnosti termínu, konkrétně o sémantickém vztahu supozice. Supozici definuje následujícím způsobem:

> „*Řečeno obecně, supozice je přijetí termínu za něco – tj. za věc, výrok či pojem.*“[ii]

---

[i] Viz Burley, *Com. lib. Periherm*., s. 74: „*Quod autem verbum aliquid significat probatur, quoniam de ratione vocis significativae est constituere intellectum; sed verbum per se sumptum constituit intellectum et qui audit verbum per se sumptum quiescit.*“

V *De puritate artis logicae* Burley danou tezi uvádí v kontextu pojednání o synkategorematech:. Viz Burley, De puritate, s. 54, 24–25: „*Nunc autem omnis dictio, quae per se non constituit intellectum, est syncategorema.*“

[ii] Burley, *De puritate*, s. 2, 13–14: „*Suppositio generaliter dicta est acceptio termini pro aliquo, scilicet pro re vel pro voce vel pro conceptu.*“ Veškeré zde uvedené české překlady z díla Waltera Burleyho jsou mé vlastní.

Tato definice zde nicméně nehraje příliš důležitou roli. Walter Burley totiž supozici rozděloval do různých druhů, z nichž je možné považovat za stěžejní supozici materiální, personální a jednoduchou. A právě vymezení poslední z nich je pro účely této studie nejdůležitější.[i] Ta je v *De puritate* definována takto:

> „*[…] supozice je jednoduchá, když obecný termín suponuje za svůj první signifikát nebo za cokoliv, co je zahrnuto pod jeho prvním signifikátem, nebo ještě když singulární termín či singulární složený termín suponuje za svůj celý signifikát.*“[ii]

Pro vyložení této věty lze užít jako příklad větu „*člověk je druh*“. Za co v této větě suponuje termín „*člověk*“? Jinými slovy, co je tím, o čem se v dané větě tvrdí, že jde o druh, a k čemu tento termín referuje? Podle Burleyho je tímto referentem termínu jeho první signifikát, tedy to, co termín prvotně signifikuje. A tím je podle jeho názoru to, co Aristotelés nazval druhou podstatou, v daném případě tedy konkrétní druh „*člověk*“.[iii]

Pokud bychom si tento Burleyho závěr převedli na zmíněné epistemologické vymezení signifikace, znamenalo by to, že nějaký znak, v tomto konkrétním případě psaný termín „*člověk*“, v mysli jedince, který tento psaný termín smyslově vnímá, vyvolává jistou představu. Obsahem této představy by pak neměl být nějaký konkrétní jedinec, ale spíše druh

---

[i] Pro více informací o teorii supozice u Waltera Burleyho viz např. Varga 2012, s. 14–39, kde jsem o ní pojednal rozsáhleji. Srov. také Spade 2007, s. 243–308.

[ii] Burley, *De puritate*, s. 7, 1–5: „*[…] suppositio simplex est, quando terminus communis supponit pro suo significato primo vel pro omnibus contentis sub suo significato primo vel quando terminus singularis concretus vel terminus singularis compositus supponit pro suo significato totali […]*“

[iii] Burley, *De puritate*, s. 7, 20–25: „*[…] quod ‚homo‘ est nomen secundae substantie, ergo iste terminus ‚homo‘ significat secundum substantiam […]*“

„*člověk*“, tedy jistá obecnina. Zároveň, ježto je signifikace druhotně také vztahem sémantickým, má tento psaný termín nějaký protějšek v realitě mimo mysl,[i] tedy nějakou obecnou entitu, jejímž je znakem. Daná představa, která je utvořena, by se tak také vztahovala k tomuto reálnému korelátu, ačkoliv samozřejmě pouze zprostředkovaně.

Je však možné nalézt ve Walterových textech nějaké indicie, které by napovídaly, že jde o interpretaci správnou? Myslím si, že ano. Rád bych zmínil alespoň dvě.

První vychází z širší polemiky, kterou Burley ve svém textu vede ohledně jednoduché supozice se zastánci odlišného stanoviska. Tito nejmenovaní myslitelé odmítají jeho názor a tvrdí, že supozice je jednoduchá, když termín suponuje za „intenci duše“ či pojem.[ii] Signifikátem termínu je pak podle těchto myslitelů spíše nějaká jednotlivina.[iii]

Proti takovýmto názorům se Burley snaží argumentovat. Uvádí poměrně velké množství důkazů. Pro jeho vymezení signifikace je ale obzvlášť důležitý jeden z nich. V textu píše následující:

---

[i] Podobně jako v obou uvedených diagramech i zde platí, že tento protějšek nemusí nutně v realitě existovat. Spor o to, zda existuje či nikoliv, je ze své podstaty odlišného charakteru. Jak bude ukázáno dále, uvědomoval si to i Walter Burley.

[ii] Nuchelmans tvrdí, že „*intence duše*“ lze u Ockhama považovat za pojmy, ačkoliv uznává, že je zde více možných interpretací. Viz Nuchelmans 1973, s. 196–197.

[iii] Burley, *De puritate*, s. 7, 8–11: „*Imno dicunt, quod suppositio personalis est, quando terminus supponit pro suo significato vel suis significatis; et suppositio simplex est, quando terminus supponit pro intentione vel intentionibus animae.*“

Ačkoli zde Burley nikoho nejmenuje, není vyloučeno, že odkazuje na následující tezi Viléma Ockhama z jeho *Sumy logické*: „*Suppositio simplex est quando terminus supponit pro intentione animae […]*“ Viz Ockham, *SL I*, 64, §8.

> *„[…] jméno ‚člověk‘ signifikuje něco prvotně. A nesignifikuje prvotně Sókrata či Platóna, protože v tomto případě někdo, kdo slyší výrok a poznává, co je tímto výrokem signifikováno, by jasně a rozlišeně poznával Sókrata, což je nepravdivé. Proto jméno ‚člověk‘ nesignifikuje prvotně něco singulárního. A proto prvotně signifikuje obecnou entitu. A obecnou entitou je druh. Proto to, co je prvotně signifikováno jménem ‚člověk‘, je druh.*“[i]

Jakkoliv lze tento argument považovat za platný, je zřejmé, že jde o argument epistemologický, nikoliv sémantický. Jde zde totiž o to, co nám jako první vytane na mysli, slyšíme-li či čteme-li termín „člověk“ ve větě „člověk je druh“. Podle Burleyho to prostě nemůže být žádný konkrétní jedinec, ale pouze druhá podstata, tedy druh „člověk“. O tom, že jde o argument epistemologického rázu, nasvědčuje i fakt, že je v textu hned dodáno, že mu na tomto místě nejde o to, co přesně v realitě je tím, k čemu daný termín referuje, tj. zda jde o věc mimo duši či o pojem jsoucí v duši.[ii]

Domnívám se, že z této Burleyho zmínky lze vyvodit, že jeho obecné vymezení termínu signifikace je velmi blízké tomu, které lze nalézt v Ockhamově *Sumě logické*. Tuto svou tezi zde podpořím velmi

---

[i] Burley, *De puritate*, s. 8, 1–7: „*[…] nomen ‚homo‘ significat aliquid primo, et non significat primo Sortem nec Platonem; quia sic audiens hanc vocem et sciens, quid per hanc vocem significaretur, determinate et distincte intelligeret Sortem, quod est falsum; ergo hoc nomen ‚homo‘ non significat primo aliquod singulare; ergo significat primo commune; et illud commune est species; ergo illud, quod primo significatur hoc nomine ‚homo‘, est species*.“

[ii] Burley, *De puritate*, s. 8, 8–10: „*Sed sive illud commune sit res extra animam sive sit conceptus in anima, non curo quantum ad praesens; sed tantum sufficit, quod illud, quod hoc nomen primo significat, est species.*“

krátce druhou indicií. Ta nevychází přímo z obsahu Burleyho díla *De puritate*, ale spíše z okolností jeho vzniku. Většinou se totiž má za to, že toto dílo, konkrétně pak jeho delší verze, bylo sepsáno jako reakce na Ockhamovu *Sumu logickou*, která vznikla někdy mezi lety 1323–1325.[i] Jestliže je tomu opravdu tak, pak vzhledem k důležitosti signifikace lze předpokládat, že by Burley vůči Ockhamově definici znaku a signifikace měl ve svém díle určité výhrady, případně by přišel s definicí odlišnou, pokud by s ním nesouhlasil. Jelikož však nečiní ani jedno, lze soudit, že jeho vymezení, vycházející z Boethiova překladu Aristotelova díla a z Augustinova pojetí znaku akceptoval.

Závěr

V úvodu této studie jsem si položil otázku, zda je možné obejít se při studiu jazykové teorie a některých aspektů pojetí poznání u Waltera Burleyho bez explicitně uvedené definice signifikace. Svou odpověď jsem rozdělil do tří částí.

V první z nich jsem se snažil stručně představit vývoj vymezování signifikace, jelikož se domnívám, že definice signifikace některých předchůdců i současníků Waltera Burleyho mohou být zdrojem jeho vlastních názorů. Představil jsem proto některé důležité pasáže z Aristotelova díla *De interpretatione*, následně Boethiův překlad některých z těchto pasáží, který vedl k modifikaci jejich čtení, a

[i] Viz např. Martin 1964. s. 212–213. Že je tomu skutečně tak, považuje za jisté i Paul Vincent Spade, zejména vzhledem k jistým částem textu, které reagují či odkazují na Ockhamovu *Sumu logickou*. Viz Spade 2000, s. 22–23.

Augustinovo vymezení znaku, které jsem nazval epistemologickým. Ukázal jsem, že s obdobným definováním se lze setkat nejen u Petra Abélarda, ale také u Burleyho současníka Viléma Ockhama, který se však vůči Augustinovu pojetí vymezil, neboť se chtěl držet striktně jazykového pojetí znaku, a proto jeho definici mírně pozměnil. I Ockhamovu definici je ale stále možné považovat za epistemologickou.

V druhé části jsem se pokusil představit některé potíže s interpretováním středověkých definic signifikace a poukázal jsem na jednu interpretaci zásadně se lišící od té, kterou jsem popsal v první části. Proti ní jsem uvedl argument v podobě definice znaku z díla pozdně středověkého myslitele Petra z Ailly, který znak pojímal silně epistemologicky.

V části poslední jsem se snažil ukázat, že je možné v Burleyho díle nalézt přinejmenším dvě indicie, které nasvědčují tomu, že zastával epistemologické vymezení signifikace, které mohlo mít velmi blízko tomu, které ve svých textech prezentoval Vilém Ockham.

Na základě toho se domnívám, že na ústřední otázku této studie je možné odpovědět tak, že se bez explicitně uvedené definice obejít lze. Existují totiž přinejmenším dvě indicie, na jejichž základě je možné přiklonit se k názoru, že Burley přijal epistemologické vymezení, které bylo v této studii rekonstruováno.

Seznam použitých zkratek:

An. prior.	Aristotelés, *Analytica priora*
Com. lib. Periherm.	Walter Burley, *Commentarius in librum Perihermeneias Aristotelis (Commentarius medius)*
De doc.	Aurelius Augustinus, *De doctrina Christiana*
De int.	Aristotelés, *De interpretatione*
De puritate	*Walter Burley, De puritate artis logicae*
SL	Vilém Ockham, *Summa logicae*

Bibliografie:

Abélard, P., 1970, *Dialectica*, De Rijk, L. M. (ed.), Assen.

Aristotelés, 1959, *O vyjadřování*, přel. Antonín Kříž, Praha.

Aristotelés/Boethius, 1965, *Liber Periermenias Aristotelis*, Minio-Paluello, L., Verbeke, G. (eds.), in: *Aristoteles Latinus Database* II, 1–2.

Aristotelés, 1974, *Aristotelis Categoriae et liber De interpretatione, Minio-Paluello*, L. (eds.), Oxford.

Aristotelés, 1961, *První analytiky*, přel. Kříž, A., Praha.

Augustinus Hipponensis, 1962, *De doctrina Christiana*, Martin, J. (ed.), in: Library of Latin Texts – Series A.

Aurelius Augustinus, 2004, *Křesťanská vzdělanost*, přel. Nechutová, J., Praha.

Brown, S. F., 1972, „Walter Burley's Middle Commentary on Aristotle's Perihermeneias", *Franciscan Studies 33*, s. 45–134.

Brown, S. F., 1974, „Walter Burley's Quaestiones in librum Perihermeneias", Franciscan Studies 34, s. 200–295.

Burley, W., 1955, *De puritate artis logicae: Tractatus longior*, Boehner, P. (ed.), New York.

De Rijk, L. M., 2008, „The origins of the theory of the properties of terms", in: Kretzmann, N., Kenny, A., Pinborg, J. (eds.), *The*

Cambridge History of Later Medieval Philosophy, Cambridge, s. 161–173.

Eco, U., 1984, „Signification and denotation from Boethius to Ockham“, *Franciscan Studies 44*, s. 1–29.

Henry, D. P., 2008, „Predicables and categories“, in: Kretzmann, N., Kenny, A., Pinborg, J. (eds.), *The Cambridge history of later medieval philosophy*, Cambridge, s. 128–142.

Jackson, B. D., 1969, „The Theory of Signs in St. Augustine's *De doctrina Christiana*“, *Revue des études augustiniennes 15*, s. 9–49.

King. P. O, 1994, „Jean Buridan“, in: Gracia, J. J. E. (ed.), *Individuation in Scholasticism: The Later Middle Ages and the Counter-reformation (1150–1650)*, New York, s. 141–172.

Martin, C., 1964, „Walter Burley“, in: Hinnebush, W. H. (ed.), *Oxford Studies Presented to Daniel Callus*, Oxford, s. 194–230.

Martin, C. J., 2006, „Logic“, in: Brower, J. E., Guilfoy, K. (eds.), *The Cambridge Companion to Abelard*, Cambridge, s. 158–199.

Nuchelmans, G., 1980, *Late-sholastic and humanist theories of the proposition*, Amsterdam.

Nuchelmans, G., 1973, *Theories of the proposition: Ancient and medieval conceptions of the bearers of truth and falsity*, Amsterdam.

Ockham, V., 1974, „Summa Logicae“, in: Boehner, P, Gál, G., Brown, S. F., (ed.), Guillelmi de Ockham *Opera Philosophica I*, New York; česky in: Sousedík, S. (ed.), 1994, *Texty k studiu dějin středověké filosofie*, Praha, s. 141–158.

Ottman, J., Wood, R., 1999, „Walter of Burley: His Life and Works“, *Vivarium 1*, s. 1–23.

Peter of Ailly, 1980, *Concepts and insolubles: An Annotated Translation*, přel. Spade, P. V., Dordrecht.

Pinborg, J., 1970, „Walter Burleigh on the meaning of propositions“, *Classica et Mediaevalia 28*, s. 394–404.

Shapiro, H., 1960, „A Note on Walter Burley's Exaggerated Realism“, *Franciscan studies 20*, s. 205–214.

Spade, P. V., 1980, „Introduction“, in: Peter of Ailly, *Concepts and insolubles: An Annotated Translation*, Dordrecht, s. 1–15.

Spade, P. V., 2000, „Indtroduction“, in: Walter Burley, *On the Purity of the Art of Logic: The Shorter and the Longer Treatise*, New Haven & London, s. 19–25.

Spade, P. V., 1975, „Some Epistemological implications of the Burley-Ockham Dispute“, *Franciscan Studies 35*, s. 212–222.

Spade, P. V., 2008, „The semantics of terms“, in: Kretzmann, N., Kenny, A., Pinborg, J. (eds.), *The Cambridge history of later medieval philosophy*, Cambridge, s. 188–196.

Spade, P. V., 2007, *Thoughts, Words and things: An Introduction to Late Mediaeval Logic and Semantic Theory*, 2007, dostupné z WWW: http://pvspade.com/Logic/index.html.

Varga, J., 2012, *Walter Burley o univerzáliích*, Ostrava, diplomová práce.

Wagner, M. F., 1981, „Supposition-theory and the problem of universals“, *Franciscan Studies 41,* s. 385–414.

Abstract

In my paper I try to solve the question whether it is possible to dispense with explicitly stated definition of signification in the study of linguistic theory and some aspects of theory of knowledge in Walter Burley. The answer to this question is divided into three parts. First, the history of dealing with the problem of signification is briefly outlined. Most historical attempts seem to have rather epistemological character. Second, the epistemological character of a sign in medieval thought is further developed. Third, I try to show that it is possible to find at least two indications in Burley's work that suggest that he put forward a rather epistemological definition of signification. Hence, he seems to have dispensed with explicitly stated definition of signification.